

גדר "עשה כהוראתו" בזקן ממרא - הרב עמיחי כנרתי

בברייתא בסנהדרין דף פח, ב מבואר שזקן ממרא חייב בשני אופנים: או שעשה בעצמו כהוראתו, או שהורה¹. לאחרים לעשות כהוראתו.

ויש לעיין איך הדין אם עשה כהוראתו בסתר בביתו, כשהוא מקפיד שלא יראוהו אחרים, ובסוף איכשהו שני עדים ראוהו, האם נחשב זקן ממרא ויהרגוהו.

והנה ראיתי בספר מצות איש (ב"ב, שנת תשס"ז) לרב אברהם ישעיהו שטינמן שליט"א (נכד הגרא"ל זצ"ל) עמ' [נו, שכתב בשם זקנו הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, שכמדומה לו "שאין זקן ממרא חייב אם עושה מעצמו אא"כ גם הורה, אבל אם לא הורה רק עשה מעשה בעצמו אינו נעשה זקן ממרא". ונראה ברור שהלשון שם קצרה, וכוונת הגר"ח זצ"ל כדברינו, שדן האם במעשה עצמו גם הורה הזקן לאחרים, והיינו שעשה כהוראתו דוקא [בפרהסיא].

ויסוד הספק לכאורה הוא האם החידוש שכתוב בברייתא שהזקן חייב אם עושה נלמד מהפסוק "והאיש אשר יעשה בזדון", ולפ"ז לכא' כל עשיה, או שיסודו על פי דין המשנה שם "עד שיורה לעשות", וחידשה הברייתא² שתלמיד חכם גדול שעושה בפרהסיא הרי הכל למדים ממנו.

ואולי תלוי גם בטעמא דקרא שהקפידה תורה על זקן ממרא³ - האם הוא "כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל" (סנהדרין שם), או שהטעם הוא בגלל כבוד ב"ד הגדול (רמב"ם בפיה"מ שם, והלכות ממרים פ"ג ה"ד). שלפי הטעם הראשון נראה שחייב רק בפרהסיא, ולפי הטעם השני חייב אפילו בצינעה, וצ"ע.

ובחז"ל ובפוסקים סתמו הדברים, ומשמע שבכל אופן חייב.

¹במשנה דף פו, ב מוזכר רק אופן אחד: "ואם הורה לעשות - חייב. שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון, אינו חייב עד שיורה לעשות", וצ"ע מדוע לא הובאו שם שני האופנים. ויתכן שקיצרה המשנה, שבאה רק לחדש, ולא כתבה את פשט המקרא של "יעשה".

²זראה במ"ב סי' ל ס"ק ח, שמעשה חכם ברבים הרי הוא כהוראה להם.

³כך לכא' יוצא מהסוגיה בסנהדרין שם, שיש נפק"מ מהטעמים, לגבי מחילה וכן שמועה מול נראה, וע"ע בערל"נ ווברכ"א שדנו על הטעמים והנפק"מ (ויל"ע מדוע אינו נחשב "דרשין טעמא דקרא", שרק לפי רבי שמעון דרשין).